

УДК 339.9

Бенмасуд Набел Мохамед

Benmassaoud Nabeul Mohamed

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АРАБО-ЄВРОПЕЙСЬКИХ ВІДНОСИН
ЗА МОДЕЛЛЮ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕРЕВАГИ
(СПЕЦІАЛІЗАЦІЇ КРАЇНИ НА ЕКСПОРТІ ПЕВНОЇ ГРУПИ ТОВАРІВ)**

**PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE ARAB-EUROPEAN ECONOMIC
RELATIONS ACCORDING TO THE MODEL OF COMPARATIVE ADVANTAGE
(COUNTRY'S EXPORT SPECIALIZATION IN SPECIFIC PRODUCT GROUPS)**

У статті показано, що із розвитком глобалізації підсилюються міжнародні міжрегіональні зв'язки, створюються умови реалізації ідеї визначення збалансованого європейсько-арабського міжрегіонального простору в Середземномор'ї. Поширеним інструментом для емпіричного аналізу зовнішньоторговельної спеціалізації країни та оцінювання переваг є індекс виявлених порівняльних переваг (Revealed Comparative Advantage), так званий індекс Баласса, якому віддано перевагу у статті. Спираючись на проведені розрахунки та виходячи з відносних обсягів експорту країн двох груп (ЄС та Магрибу), а також індексів виявлених порівняльних конкурентних переваг Баласса, показано, що у цих країн є значний потенціал для взаємодоповнюючого розвитку. Виходячи з цього, є підстави стверджувати, що модель співпраці ЄС із середземноморськими країнами відображає рух учасників процесу до певної максимально можливої короткої дистанції для інтеграції (створення в довгостроковому плані всеохоплюючої європейсько-середземноморської зони вільної торгівлі).

Ключові слова: *світове господарство, міжрегіональні зв'язки, мегарегіональні зв'язки, модель економічного співробітництва, збалансований міжрегіональний простір, регіональна взаємодія, арабсько-європейські відносини.*

Постановка проблеми. Незважаючи на зростання глобалізації та регіоналізації світової економіки, не всі країни інтегровані однаковою мірою. Ця обставина породжує значну кількість проблем міжнародного економічного співробітництва та регіональної взаємодії на рівні країн, що заважає економічному, соціальному та політичному розвитку останніх. Особливо це відноситься до південних країн Середземномор'я.

Мета статті – довести, що система базових економічних відносин з часом доповнюється різними формами міжрегіональних та мегарегіональних зв'язків, на базі яких виникають додаткові можливості, стимули, механізми для лібералізації торгівлі, руху капіталів, всіх факторів виробництва у міжнародній економіці; обґрунтувати оптимальну модель арабсько-європейського економічного співробітництва.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У 50-60-ті роки ХХ ст. фактично була завершена розробка основ аналізу і прогнозування основних процесів соціального розвитку регіонального рівня [5]. Футурологічна література цього періоду стимулювала розвиток системного мислення та системного підходу до розгляду процесів глобального і регіонального рівнів. Багаторівнева ієрархічна структуризація моделі відтворення світу як сукупності взаємопов'язаних регіонів, а головне, введення факторів управління за рахунок перебирання альтернативних сценаріїв розвитку надійно увійшли до методичного арсеналу розробників моделей і стратегій глобального і регіонального розвитку і використовувалися, зокрема, при розробці великого класу економетричних і макроекономічних моделей останніх десятиліть. Слід відзначити значний внесок в цьому напрямі таких вчених світового рівня, як М. Кастельс, М. Месарович, Е. Пестель, В. Леонт'єв, Л. Клейн та інші.

З початку 90-х років ХХ ст. також було опубліковано чимало робіт українських учених, в яких висвітлюється ця проблематика. Серед вітчизняних авторів плідно працюють над цією тематикою О. Білорус, В. Будкін, Л. Кістерський, Ю. Козак, Д. Лук'яненко, Ю. Макогон, О. Плотников, А. Поручник, А. Рум'янець, А. Семенов, В. Сіденко, А. Філіпенко, Є. Савельєв та ін.

Основні результати дослідження. Європейський Союз (ЄС) є основним економічним партнером південних країн Середземномор'я, їх найбільшим інвестором і донором. На ЄС припадає майже половина імпорту та експорту цього регіону, який також здійснює важливі постачання нафти і газу до

Європи [3]. Нині відносини ЄС із середземноморськими країнами регулюються одночасно трьома взаємопов'язаними ініціативами, що поєднують багатосторонній і двосторонній підходи – це євро-середземноморське партнерство (Барселонський процес), європейська політика сусідства і союз для Середземномор'я [1, 3]. Можна прогнозувати, що модель співпраці ЄС із середземноморськими країнами відображає рух учасників процесу до певної максимально можливої короткої дистанції для інтеграції (створення в довгостроковому плані всеохоплюючої європейсько-середземноморської зони вільної торгівлі). Та, безумовно, ця теза потребує наукового обґрунтування. Спробуємо спочатку визначитись із методологією дослідження.

На наш погляд, заслуговує на увагу один із варіантів, що передбачає визначення порівняльних переваг країн як необхідної умови для побудови оптимальної моделі їхнього співробітництва. При цьому лише абсолютних значень експорту буде недостатньо, аби говорити про переваги країни по окремих товарних групах на світовому ринку, оскільки в цьому сегменті окрема галузь може бути монополістом і обслуговувати невеликий у світовому масштабі сектор споживачів. Отже, слід звернути увагу на відносні показники, які дозволяють визначити спеціалізацію країни на експорті певної групи товарів. Найбільш відомим таким показником є індекс Баласса, запропонований Б. Баласою (B. Balassa) в 1965 р. [8].

Індекс Баласса розраховується як відношення частки експорту досліджуваної галузі у загальному обсязі експорту аналізованої країни до частки експорту галузі аналізованої країни у загальному обсязі світового експорту (чи об'єднання країн, наприклад ЄС) (формула 1):

$$RCA_{ij} = \frac{X_{ij}/X_{rj}}{X_{iw}/X_{rw}}, \quad (1)$$

де X_{ij} – обсяг експорту товару (або товарної групи) i країни j ;
 X_{rj} – загальний обсяг експорту країни j ;
 X_{iw} – обсяги експорту товару (або товарної групи) i усіма країнами світу;
 X_{rw} – загальний обсяг світового експорту.

Запропонований Баласою індекс називають також індексом або коефіцієнтом виявлених порівняльних переваг (Revealed Comparative Advantage), оскільки розрахунок здійснюється на підставі вже наявних даних про експорт товарів певної країни або групи країн.

Зауважимо, що перший найбільш простий спосіб розрахунку індексу порівняльних переваг був запропонований у 1958 р. Лізнером (H. Liesner), який на підставі цього показника провів емпіричне дослідження порівняльних переваг Великобританії у торгівлі з країнами Загального ринку. Індекс розраховується як відношення експорту окремо взятого товару цієї країни до сумарного експорту даного товару групою країн (формула 2) [10]:

$$RCA_2 = X_{ij} / X_{nj}, \quad (2)$$

де X – експорт,
 i – досліджувана країна,
 j – товар (або галузь промисловості),
 n – кількість країн.

Згодом формула розрахунку індексу Баласса багато разів переглядалася і удосконалювалася. На основі розрахунку цього індексу проводилися дослідження порівняльних переваг Т. Волрасом (T. Vollrath) на глобальному рівні [11], Баласою на субглобальному і регіональному рівнях, С. Дімелісом і К. Гатсіосом (S. Dimelis, K. Gatsios), виходячи з двосторонньої торгівлі між країнами [9].

Індекс Баласса сьогодні широко застосовується при розрахунку виявленої порівняльної переваги. Країна має порівняльну перевагу при $RCA_1 > 1$. Причому чим більше значення індексу переважає 1, тим вищою є конкурентна перевага країни. Якщо $RCA_1 < 1$, то вважається, що країна має «виявлену неперевагу» в певній групі товарів або галузей.

Слід зауважити, що розрахунки індексу для країн ЄС та МАГРІБу проводилися за групами товарів відповідно до класифікації UN COMTRADE statistics [6], яка відрізняється від класифікації української статистики, проте дозволяє здійснювати міжнародні порівняння.

Скористаємось викладеними принципами та підходом з метою дослідження становлення та розвитку європейсько-арабських економічних відносин.

Середземноморська політика ЄС в цілому та її складова – арабська політика була започаткована в 50-ті роки ХХ століття. Тоді європейські держави, що стали на шлях власної інтеграції, постали перед фактом розпаду своїх колоніальних імперій і почали шукати нові форми взаємовідносин зі своїми колишніми колоніями. Найбільш чітко вираження це знайшло в Римському договорі, який підписали Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Франція та ФРН у 1957 році [4]. Договір передбачав асоціацію із заморськими країнами, визначав характер торговельного режиму і мита з ними, визначався з проблемою капіталовкладень та іншими умовами, необхідними для асоціації. По-суті, підписання Римського договору стало першим етапом на довгому шляху розвитку європейсько-арабського співробітництва.

Новий етап формально розпочався з травня 1979 року, коли у зв'язку із прийомом у члени ЄС поспідовно Греції, Іспанії та Португалії з'явився новий фактор у середземноморській, а отже й арабській політиці – Блок країн Північного Середземномор'я. В цей час підписується низка угод з Алжиром, Єгиптом, Йорданією, Марокко, Ліваном, Сирією та Тунісом, які передбачали економічне та фінансове співробітництво. Тим самим було закладено міцні підвалини співробітництва європейського співтовариства з арабським регіоном. Відносини між північчю та півднем середземноморського геополітичного простору набули нової якості – якості міжрегіонального простору, але ще слабо вираженої.

Основні контури сучасних європейсько-арабських відносин були викладені в Маастріхтському договорі, який почав діяти з першого січня 1993 року [3], але був підписаний ФРН, Бельгією, Францією, Італією, Люксембургом, Нідерландами, Данією, Ірландією, Грецією, Іспанією, Португалією та Великобританією в місті Маастрихт (Нідерланди) 7 лютого 1992 року. Він декларував асоціацію із заморськими країнами й територіями. До Договору прикладалась декларація про представництво інтересів заморських країн. Але найбільшою акцією з просування ЄС в середземноморському регіоні стала Євро-середземноморська конференція (Барселона, 27-28 листопада 1996 року), що прийняла Декларацію, яка стала робочою програмою реалізації значних проєктів. Головним із них було створення в Середземномор'ї зони вільної торгівлі. Однак реалізація цих проєктів зіткнулася з рядом кризових проблем. Причини їх коренилися в недостатньому врахуванні зовнішньополітичного фактора (непрості відносини Ізраїлю з рядом арабських країн тощо). Проявилась тенденція перевищення імпорту з Європи над експортом із арабського Близького Сходу. Так, у 1995 році експорт із Європи зріс на 10 %, а імпорт в Європу з цих країн – на 4 % [3, с. 62]. Абсолютні цифри цього товарообігу показують розбіжність інтересів сторін. Ситуація, яка виникла раніше, мало змінилась на сьогодні, але є передумови та можливості для модернізації моделей співробітництва.

Ще в 2010 році ЄС почав перемовини з Тунісом про новий план дій на 2011 – 2016 роки, а питання про отримання статусу «просунутої країни», який має нині лише Марокко і який являє собою проміжну стадію між асоційованим членством і можливістю стати кандидатом на вступ до Євросоюзу, стало обговорюватися з ЄС ще в листопаді 2008 року. Підготовка плану дій у рамках ЄПС спільно з Марокко була завершена в липні 2005 року. У ньому містяться встановлені пріоритети співробітництва в політиці, економіці, комерції, в сферах правосуддя, безпеки і культури.

Здійснення плану дій почалося зі створення безлічі технічних «підкомітетів», яким були доручено питання внутрішнього ринку, промисловості, торгівлі та послуг, транспорту, навколишнього середовища та енергетики, досліджень та інновацій, сільського та рибного господарства, митниці, юстиції та безпеки.

ЄС відтепер ставить за мету будівництво «надійних довгострокових відносин» з Лівією (єдиною країною МАГРІБу, яка не має угоди про асоціацію з Європейським Союзом і, таким чином, залишається за межами більшості структур Європейської політики сусідства (ЄПС) та має тільки статус спостерігача в рамках Барселонського процесу та Союзу для Середземномор'я (UFM)) [7]. Розвиток цих відносин покликаний йти швидкими темпами, оскільки Європейська Комісія запропонувала укласти угоду про вільну торгівлю. Створюються передумови формування дружніх стосунків. Але виникає враження, що в основі цієї «прагматичної дружби» лежить бажання ЄС скоротити свою енергетичну залежність від Росії шляхом розширення імпорту нафти з Лівії, а також поглибити співпрацю з Тріполі в Середземноморському регіоні з боротьби із нелегальною імміграцією з країн Центральної та Південної Африки. Ще актуальнішим розвиток цих відносин став після загострення україно-російських відносин та у зв'язку з позицією ЄС у цьому питанні. Та чи є більш глибокі підвалини для розвитку цих відносин?

Звернемо увагу на здійснені нами розрахунки (табл. 1–4).

Таблиця 1

**Товарна структура експорту країн МАГРІБу (Алжир, Лівія, Марокко, Туніс)
(2012, у % від загального товарного експорту країни та в млн. дол. США)***

№ з/п	Код HS групи товарів	Найменування групи товарів	Код SITC групи товарів	Країна	%	Млн. дол. США
1	2709	Нафта та нафтопродукти сирі	333	Лівія	83,82	30544,9
				Алжир	45,75	32879,4
				Туніс	11,02	1875,9
2	2711	Природний газ	343	Алжир	37,57	27001,3
				Лівія	12,59	4590,4
3	2710	Нафта, нафтові олії і нафтопродукти, отримані з бітумінозних мінералів (крім сирих)	334	Алжир	13,80	9921,6
				Туніс	5,57	948,8
				Марокко	3,69	792,3
4	8544	Електророзподільне обладнання (дріт, кабелі тощо)	773	Туніс	9,60	1633,7
				Марокко	8,22	1761,4
5	3105	Мінеральні чи хімічні добрива	562	Марокко	9,50	2036,5
6	2809	Пентаоксид дифосфору; фосфорна кислота	552	Марокко	7,70	1649,8
7	2510	Сировина для фосфатних добрив	272	Марокко	7,2	1543,5
8	6204	Пальто, накидки, жакети, костюми, брюки, сорочки, сукні та аналогічні вироби для жінок і дівчаток з текстильних тканин	842	Марокко	4,6	987,3
9	6211	Костюми спортивні, лижні та купальні; інші предмети одягу	845	Туніс	3,67	625,5
10	6203	Пальто, куртки, костюми, блейзери, брюки, шорти, сорочки та аналогічні вироби для чоловіків і хлопчиків з текстильних тканин	841	Туніс	3,61	614,6

* Дані по Лівії наведені за 2010 рік.

Джерело: побудовано автором за даними [6].

Таблиця 2

**Товарна структура експорту країн-лідерів ЄС (Німеччина, Франція, Італія)
(2012, у % від загального товарного експорту країни та в млрд. дол. США)**

№ з/п	Код HS групи товарів	Найменування групи товарів	Код SITC групи товарів	Країна	%	Млрд. дол. США
1	2	3	4	5	6	7
1	8703	Автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби	781	Німеччина	10,33	146,3
				Франція	3,62	20,18
				Італія	1,83	9,22
2	8802	Літальні апарати (наприклад, вертольоти, літаки) і пов'язане з ними обладнання; космічні апарати (включаючи супутники) та суборбітальні і космічні ракети-носії	792	Франція	8,49	47,28
				Німеччина	2,39	33,9
				Італія	0,43	2,15
3	2710	Нафта, нафтові олії і нафтопродукти, отримані з бітумінозних порід (крім сирих)	334	Італія	4,98	24,98
				Франція	2,89	16,13
				Німеччина	1,27	18,00
4	3004	Лікарські засоби (включаючи ветеринарні медикаменти)	542	Франція	4,90	27,28
				Італія	3,52	17,66
				Німеччина	3,19	45,3
5	8708	Деталі й принадлежности автомобілів	784	Німеччина	3,64	51,6
				Франція	2,94	16,41
				Італія	2,74	13,77

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6	7
6	8411	Двигуни турбореактивні, турбогвинтові інші газові турбіни	714	Франція	2,03	11,35
				Німеччина	0,76	10,81
7	7108	Золото необроблене або у напівобробленому вигляді	971	Італія	2,03	10,21
8	2204	Вина виноградні натуральні, включаючи кріплені	112	Франція	1,80	10,07
				Італія	1,2	6,04
9	8481	Крани, клапани, вентилі та аналогічна арматура для трубопроводів, котлів, резервуарів та аналогічних ємностей	747	Італія	1,64	8,24
10	6403	Взуття з натуральної шкіри	851	Італія	1,62	8,13

Джерело: побудовано автором за даними [6].

Таблиця 3

Індекси виявлених порівняльних переваг Баласса (RCA) для країн МАГРІБу *

№ з/п	Код HS групи товарів	Найменування групи товарів	Код SITC групи товарів	Країна	RCA
1	2809	Пентаоксид дифосфору; фосфорна кислота	552	Марокко	297,99
2	2510	Сировина для фосфатних добрив	272	Марокко	258,91
3	3105	Мінеральні чи хімічні добрива	562	Марокко	24,14
4	2711	Природний газ	343	Алжир	20,78
5	1604	Риба, ракоподібні, молюски та інші водяні безхребетні, приготовлені або консервовані	037	Марокко	20,46
6	8544	Електророзподільне обладнання (дріт, кабелі тощо)	773	Туніс	15,58
				Марокко	13,34
7	2709	Нафта або нафтопродукти сири	333	Лівія	11,45
8	6204	Пальто, накидки, жакети, костюми, брюки, сорочки, сукні та аналогічні вироби для жінок і дівчаток з текстильних тканин	842	Марокко	10,57
9	1509	Олія оливкова та її фракції	421	Туніс	10,20
10	6203	Пальто, куртки, костюми, блейзери, брюки, шорти, сорочки та аналогічні вироби для чоловіків і хлопчиків з текстильних тканин	841	Туніс	9,57

* Розрахунок індексів здійснений не за всіма, а лише за найбільшими експортними товарними групами кожної країни. Результат розрахунку наведено лише для перших 10 (за значенням індексу) товарних груп.

Джерело: розраховано автором на основі даних UN COMTRADE statistics [6].

Таблиця 4

Індекси виявлених порівняльних переваг Баласса (RCA) для країн-лідерів ЄС*

№ з/п	Код HS групи товарів	Найменування групи товарів	Код SITC групи товарів	Країна	RCA
1	2	3	4	5	6
1	8443	Машина друкарські, принтери, копіювальні апарати і факсимільні апарати, їх частини та приладдя	726	Німеччина	11,2
2	8802	Літальні апарати (наприклад, вертольоти, літаки) і пов'язане з ними обладнання; космічні апарати (включаючи супутники) та суборбітальні і космічні ракети-носії	792	Франція	8,915
				Німеччина	2,51
3	2204	Вина виноградні натуральні, включаючи кріплені	112	Франція	4,26
4	8422	Машина посудомийні; обладнання для миття або сушіння пляшок чи інших ємностей, обладнання для фасування та пакування товарів, обладнання для газування напоїв тощо	745	Італія	4,06

Продовження табл. 4

1	2	3	4	5	6
5	8411	Двигуни турбореактивні, турбогвинтові інші газові турбіни	714	Німеччина	4,01
6	8481	Крани, клапани, вентилі та аналогічна арматура для трубопроводів, котлів, резервуарів та аналогічних ємностей	747	Італія	3,70
7	3004	Лікарські засоби (включаючи ветеринарні медикаменти)	542	Франція	2,72
				Італія	1,95
				Німеччина	1,77
8	8703	Автомобілі легкові та інші моторні транспортні засоби	781	Німеччина	2,88
				Франція	1,01
9	8708	Деталі й принадлежности автомобілів	784	Німеччина	1,84
				Франція	1,49
				Італія	1,38
10	9403	Меблі та її деталі	821	Італія	1,69

* Розрахунок індексів здійснений не за всіма, а лише за найбільшими експортними товарними групами кожної країни. Результат розрахунку наведено лише для перших 10 (за значенням індексу) товарних груп.

Джерело: розраховано автором на основі даних UN COMTRADE statistics [6].

Спираючись на проведені розрахунки товарної структури експорту країн двох груп (ЄС та Магрибу), а також індексів виявлених порівняльних конкурентних переваг Баласса, робимо висновок, що у цих країн є значний потенціал для взаємодоповнюючого розвитку. Європейський Союз демонструє виявлені порівняльні конкурентні переваги в таких галузях як автомобіле- та машинобудування, фармацевтика, випуск електроапаратури та транспортних засобів, у т.ч. літаків, виробництво неелектричних машин та лікарських засобів. Магриб же має виявлену порівняльну конкурентну перевагу у нафтодобувній, нафтопереробній та газодобувній галузях, виробництві мінеральних та хімічних добрив, електророзподільного обладнання, а також у пошитті одягу. Отже, поділ праці між країнами ЄС та Магрибу лише в названих галузях дає їм значний економічний вигравш (за рахунок взаємодовнення) за певних політичних умов. Виходячи з цього, є підстави стверджувати, що модель співпраці ЄС із середземноморськими країнами відображає рух учасників процесу до певної максимально можливої короткої дистанції для інтеграції (створення в довгостроковому плані всеохоплюючої європейсько-середземноморської зони вільної торгівлі).

Отже, реалізація ідеї визначення збалансованого міжрегіонального простору можлива відповідно до об'єктивних тенденцій, але за певних умов співіснування міжнародних спільнот.

Список використаної літератури

1. Таможенный союз и соседние страны: модели и инструменты взаимовыгодного партнерства / Е. Ю. Винокуров, В. В. Идрисова, А. Ю. Кнобель, В. С. Перебоев ; под ред. Ю. Винокурова ; Центр интеграционных исследований Евразийского банка развития. – Санкт-Петербург, 2013. – 80 с.
2. Постникова Е. В. Экономическое право Европейского Союза : монография / Е. В. Постникова, Ю. М. Юмашев. – М. : Норма, Инфра-М, 2014. – 384 с.
3. Трофимова О. Е. Эволюция средиземноморской политики Евросоюза: путь от сотрудничества к интеграции / О. Е. Трофимова. – М. : ИМЭМО РАН, 2011. – 122 с.
4. Европейский Союз: консолидированные договоры / [пер. Ю. Петруся]. – К. : Port-Royal, 1999. – 208 с.
5. Гофре Н. Социальные составляющие экономического развития: региональный аспект / Н. Гофре // Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – № 5. – С. 53–61.
6. База даних ООН по статистиці міжнародної торгівлі (UN COMTRADE) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://comtrade.un.org>. (дата звернення: 15.12.2014).
7. Лівія [Електронний ресурс]: Офіційний сайт Європейської комісії. Секція про стан відносин з ЄС. – Режим доступу : <https://ec.europa.eu/europeaid/node/454> (дата звернення: 23.02.2015). – Назва з екрану.
8. Balassa, B. Trade liberalization and 'revealed comparative advantage' / B. Balassa // The Manchester School. – 1965. – № 33. – P. 99–123.
9. Dimelis, S. Trade with Central and Eastern Europe: the case of Greece / S. Dimelis, K. Gatsios // EU trade with Eastern Europe: adjustment and opportunities / R. Faini and R. Portes (eds.). – London: CEPR, 1995. – P. 123–166.

10. Liesner, H. H. The European Common Market and British industry / H. H. Liesner // *Economic Journal*. – 1958. – Vol. 68. – P. 302–316.
11. Vollrath, T. A. Theoretical evaluation of alternative trade intensity measures of revealed comparative advantage / T. Vollrath // *Review of World Economics (Weltwirtschaftliches Archiv)*. – 1991. – Vol. 127, issue 2. – P. 265–279.

References

1. Vinokurov, Ye. Yu., Idrisova, V. V., Knobel, A. Yu., Pereboyev, V. S. (2013) *Tamogenny souz i sosednie strany: modeli i instrumenty vzaimovgodnogo partnersnva*. – St. Petersburg, 80 s.
2. Postnikova, E. V., Yumashev Yu. M. (2014) *Economicheskoe pravo Evropeyskogo Soyuza*. Moscow: Norma, Inphra-M, 384 s.
3. Trofimova, O. E. (2011) *Evolutsiya seredthemnomorskoj politiki Evrosoyuza: put ot sotrudnichestva k integratsii*. Moscow: IMEMO RAN, 122 s.
4. *Evropeyskiy Soyus: konsolidovani dogovory (1999)*. Pereklad U. Petrusja. – Kyiv: Port-Royal, 208 s.
5. Gophre, N. (2006) *Sozhialnye sostavliaushie ekonomicheskogo razvitiya: regionalny aspect. Mirovaya ekonomika i megdunarodnye otnoshenia*, (5), s. 53–61.
6. Baza danyh OON po statysttsi mizhnarodnoyi torgivli UN COMTRADE [Elektronnyy resurs]. Rezhym dostupu: <<http://comtrade.un.org>> (data zvernenja: 15.12.2014).
7. Libya [Internet]: The official website of the European Commission. Available from: <<https://ec.europa.eu/europeaid/node/454>> (data zvernenja: 23.02.2015).
8. Balassa, B. (1965) Trade liberalization and 'revealed comparative advantage'. *The Manchester School*, (33), pp. 99–123.
9. Dimelis, S., Gatsios, K. (1995) Trade with Central and Eastern Europe: the case of Greece. In: R. Faini and R. Portes (eds.) *EU trade with Eastern Europe: adjustment and opportunities*. London: CEPR, pp. 123–166.
10. Liesner, H. H. (1958) The European Common Market and British industry. *Economic Journal*, (68), pp. 302–316.
11. Vollrath T. A. (1991) Theoretical evaluation of alternative trade intensity measures of revealed comparative advantage. *Review of World Economics (Weltwirtschaftliches Archiv)*, 127 (2), pp. 265–279.

Benmassaoud Nabeul Mohamed

PROSPECTS FOR THE DEVELOPMENT OF THE ARAB-EUROPEAN ECONOMIC RELATIONS ACCORDING TO THE MODEL OF COMPARATIVE ADVANTAGE (COUNTRY'S EXPORT SPECIALIZATION IN SPECIFIC PRODUCT GROUPS)

The article shows that the development of globalization intensifies international interrelationships and creates the conditions for the realization of the idea of determining sustainable Euro-Arab interregional space in the Mediterranean. That is the conclusion we have reached, is based on methodological arsenal of developers of models and strategies for global and regional development, which is based on modeling of various alternative scenarios of the development and selection of the most effective type of specialization. The index of revealed comparative advantage (RCA), the so-called Balassa index, which is preferred in the article, is very common tool for empirical analysis of foreign trade specialization and evaluation of advantages. Based on the calculations and relative volumes of exports of two groups of countries (EU and Maghreb) and on indices of revealed comparative competitive advantages of Balassa, the article shows that these countries have great potential for complementary development. Therefore, it may be stated that the model of EU cooperation with Mediterranean countries reflects the movement of actors to a certain maximum possible short distance for integration (the creation of comprehensive Euro-Mediterranean free trade area in long term).

Keywords: world economy, interregional relationships, mega-regional relationships, model of economic cooperation, balanced interregional space, regional cooperation, Arab-European relations.

Рецензенти: Б. М. Одягайло, д.е.н., професор, університет «КРОК»; Л. О. Петкова, д.е.н., професор, зав. кафедри міжнародної економіки Черкаського державного технологічного університету.